

Ömer Faruk Çolak
İktisat ve Toplum Dergisi Editörü
ofc1962@gmail.com

Uğur Gürses
Ekonomi Yazarı
ugur.gurses@gmail.com

Serdar Sayan
twitter.com/Serdar_Sayan

Enflasyonun Arkasındaki Gerçekler*

Editörümüz Ömer Faruk Çolak ve Yayın Kurulu üyemiz Serdar Sayan'ın Yuvarlak Masa Toplantıları'nda bu ayki konuğu ekonomi yazarı Uğur Gürses.

► **Ömer Faruk Çolak:** Değerli *İktisat ve Toplum Dergisi* okurları, Yuvarlak Masa Toplantıları'nın üçüncüsüyle karşınızdayız. Bu sayımızdaki konuşumuz Uğur Gürses. Uğur Gürses eski bir merkez bankacı, Hürriyet Gazetesi'nde köşe yazarlığı yaptı ve özel sektör ilişkisi var, bildiğim kadarıyla. Fakat en önemli özelliği, bana göre, bugünlerde yazan, çizen ve düşünenler sınıfındaki az kişiden biri olması. Düşünenleri özellikle tırnak içinde söylemek isterim; çünkü yazmak ve konuşmakla ilgili neredeyse bir enflasyonist, hatta hiperenflasyonist bir

dönem yaşıyoruz. Ne yazık ki düşünenler o kadar fazla sayıda değil.

Kendisiyle bugün neyi konuşacağız sorusuna gelince... Bu serinin özelliği gereği günceli yakalamaya çalışıyoruz. Sadece Türkiye'yi değil, dünyayı da konuşuyoruz. Örneğin şu anda öne çıkan konu enflasyon meselesi ki bu sadece Türkiye'nin değil, dünyanın da gündeminde. Örneğin Amerikalılar son kırk yılın en yüksek enflasyonuyla karşı karşıya. Bugünlerde Türkiye de enflasyon, faiz ve döviz kuru üçgeninde ilginç denemelerden geçiyor. Dolayısıyla bunların

nedenlerini tartışacağız hep beraber. Serdar söz sende.

► **Serdar Sayan:** Türkiye'de enflasyonun patlaması ilginç bir şekilde dünyada da enflasyonun yükseldiği bir döneme denk geldi ama altını çizmek lazım ki, fiyatların diğer ülkelerdeki yükseliş nedenleri ile bizdeki yükseliş nedenleri tamamen farklı. Gelişmiş ülkelerde, sözgelimi ABD ve İngiltere'de de enflasyon –kendi standartlarına göre– yükselişte, bu doğru fakat söz konusu ülkelerdeki yükseliş, para musluklarının pandemi önlemleri ve mağdurlara destek amacıyla açılmış olmasından

kaynaklanıyor. Zaten piyasadaki fazla parayı da yavaş yavaş geri çekmeye çalışıyor bu ülkeler şimdi. Şu anda geleneksel olarak çok düşük olan enflasyon oranlarında nispi bir yükseliş yaşayan ülkeler, pandemi sırasında zor duruma düşen şirketlerine; işini, gelirini kaybeden vatandaşlarına çok cömertçe destek sağlayan ülkeler. Bizde öyle bir şey yok. Bizde cömertlik şöyle dursun, utanç verici bir performans sergilendi bu Covid destekleri konusunda. Zaten Türkiye'nin, IMF'nin düzenli olarak güncellediği uluslararası veri tabanındaki sıralamasından da net biçimde belli bu durum. Türkiye işini, gelirini kaybedenlere ciddi destek sağlamak bir yana, IBAN vererek vatandaşlardan para toplamaya kalkıştı pandemi döneminde. Bununla da kalmadı –tarihe not düşmek adına her vesilede söylediğim gibi– vatandaşların gönüllü olarak yaptığı desteklerin ihtiyaç sahiplerine ulaşmasını devlet eliyle engelledi. Vatandaşların güvendiği belediyeler kanalıyla yapmaya çalıştığı desteklerin yoksullara ulaşmaması yönünde adımlar atıldı. Dolayısıyla diğer ülkelerde de enflasyon var demek haksızlık bence. Öncelikle onu söyleyeyim. Yani iki taraftaki enflasyonun dinamikleri tamamıyla farklı ve hasbelkader aynı döneme denk gelmeleri dışında hiçbir benzerlik yok. Türkiye'de karşılaşılan sorunların nedenlerini biz biliyoruz ama bunu bugünkü sohbetimizde daha sistematik biçimde konuşalım istiyorum. Sen bence de güzel bir soruyla

başladın neden oluyor diyerek. Benim nedenlere ek olarak sormak istediğim bir husus da geçmişte, bugün yaşadıklarımıza benzer bir dönem görüp görmediğimiz. Bunu da sohbetin bir yerinde konuşalım istiyorum. Siz de hafızanızı yoklayın ama ben ekonominin bu kadar kötü yönetildiği bir dönem hatırlamıyorum kişisel olarak. İşte bu döviz, faiz ve kur üçgeninde neler olup bitiyor son dönemde? Son günler gerçekten çok hareketli. Ben her gün kendimi bu kadarı da olmaz derken buluyorum. Tam “artık tamam dibi gördük” diyorum, ertesi gün bir bakıyorum ki daha derin bir çukurdayız. Dolayısıyla son dönemde neler olup bittiğini bu faiz-kur-enflasyon üçgeni çerçevesinde konuşsak diyorum. Senin, hem eski bir merkez bankacı hem de uzun yıllar basın tecrübesi olan seçkin bir ekonomi yazarı olarak değerlendirmeni dinleyerek başlayalım mı?

► **Uğur Gürses:** Teşekkürler beni konuk ettiğiniz için. Çok sağ olun. Şimdi ben aslında bu tür şeyleri değerlendirirken, böyle filmlerde olur ya “on yıl önce” deyip bir yazı geçer, sahne kararır; bir on yıl önceye gitmek istiyorum, daha doğrusu 2009'a. O dönemde patlak veren küresel krizin bulunduğu noktaya nasıl gelmiştik? 2002'de IMF anlaşması var, 2003'te iktidar değişti, 2004-2005'te AB'yle flört var ve müzakere tarihi alınıyor. Bugünkü koşullardan geriye dönüp dikiz aynasından baktığımız zaman ilginç bir şey, bugün için ilginç

geliyor bize, o gün için normal, Türkiye'ye sermaye akıyor ve Merkez Bankası, kur daha fazla düşmesin; Türk lirası daha fazla değerlenmesin diye doğrudan alım müdahaleleri yapıyor. Yanlış hatırlamıyorsam 12 aylık bir zaman dilimi içerisinde Merkez Bankası'nın 12-13 milyarlık dolarlık döviz “aldığını” görüyoruz. Rakamlar Merkez Bankası web sitesinde de var. Doğrudan “alım” müdahaleleriyle, özellikle altını çizmek lazım, çünkü döviz alım ihalesi yapmıyor Merkez Bankası, doğrudan gidip alıyor. Bankaların kafasına vura vura alıyor, dövizini. Bu hakikaten hâlâ, kurun düşüşünü tutamadığı bir dönem. 2001-2002 sonrasında yeni bir iktidar geliyor; yeni bir IMF anlaşması var ve AB'ye bir çıpalanma var. Çünkü kur düşüyor biraz, bütün mali piyasalar 2005 koşullarında Türkiye'nin AB üyesi olacağını; bir “convergence” yani yakınsama dönemine girileceğini, AB'yle eklemeleşme sürecine gidileceğini düşünüyordu ve o yüzden de Türkiye'ye oluk oluk sermaye geldi.

► **Serdar Sayan:** Çünkü yükselen yıldızdı Türkiye o dönemde...

► **Uğur Gürses:** Türkiye'nin hikâyesi o zaman için her bakımdan çok çarpıcıydı ve şöyle bir fotoğraf vardı orada, bugünkü koşullara da ışık tutsun diye hatırlatmak lazım, mali politika ve para politikasının sıkı olduğu bir dönemdi ve biz o dönemde şunu gördük; %8-9'luk olağanüstü yüksek büyümeler sağlandı, enflasyon

hızlı bir şekilde düşmeye başladı. Özellikle altını çizmek lazım, bir hikâye ve güven varsa eğer, çok sıkı mali ve para politikası koşullarında bile yüksek büyüme sağlıyorsunuz ve enflasyonu düşürebiliyorsunuz. Bu çok çarpıcıydı o dönem için. Sonraki dönemde, özellikle 2009 sonrasında, Türkiye o hikâyeyi kaybetti ve daha çok, küresel krizden kaynaklanan sermaye akımlarının üzerinde sörf yapmaya başladı. Yine benim o tarihler arasında çok çarpıcı bulduğum nokta, 2013'ün Mayıs ayına geldiğimizde Türkiye'nin son 12 aylık cari açığı kabaca 50 milyar dolar seviyesindeydi ki, o zamanki milli gelire oranına baktığımızda yüksek bir miktar ve 100 milyar dolara yakın bir finansman girişi vardı. Yani cari açığın iki katı kadar bir finansman girişi yaşandı. Bu, hem kurlar üzerinde bir baskı yarattı hem de faizi çok düşük seviyelere indirdi. Bugün biz tahvil ve hisse senedi toplamında 3-5 milyar dolarlık giriş mi var, çıkış mı var diye bakıyoruz.

Türkiye, 2009 sonrası dönemden 2015-2016'ya kadar, bu sermaye akımlarının bastırıldığı bir "rahat enflasyon" dönemi yaşadı; Merkez Bankası %8-9 civarında tutuyordu enflasyonu ki o zamanki koşullarda da sıkı olduğunu söyleyemem. Hatırlıyorum, o dönemde birçok iktisatçı ya da mali analist şunu söylüyordu; "Efendim, para politikasının sıkılaştırmasının çok önemi yok, enflasyonu düşürmeye yetmez zaten." Para politikası sıkıymış gibi böyle bir "orta yolculuk" yapıyordu

o dönemde, entelektüel olarak. Ama hâlbuki şu vardı; bol sermaye akımı geldiği için Merkez Bankası enflasyon oranı kadar faiz politikasıyla işi götürebiliyordu. Temel sorun oradaydı bence; biz nasıl olsa idare ediyoruz politikası... Warren Buffett'ın çok sevdiğim bir sözü var, sık sık söylüyorum bunu: "Sular çekildiğinde kimin mayosuz yüzdüğü anlaşılır". Gerçekten Türkiye ekonomisi için de böyle oldu. Ödemeler dengesinden sermaye akımları çekildiği zaman Türkiye'de her şey sarpa sarmaya başladı.

2018 sonrası dönemde, yani başkanlık rejiminin gelmesiyle ki iktisatçıların bir kısmı, bunu suçlamak için söylemiyorum, bu sürecin politik tarafını eksik bırakıyor; başkanlık rejimiyle beraber bir kurumsal çöküş dönemi başladı. Yani kurum ve kurallar çöktü Türkiye'de. Serdar sen başta da söyledin, hiç böyle bir dönem görmemiştik, diye. Onun temel sebebi de bu kurum ve kuralların çökmesi. Geçmiş krizleri ben de hatırlıyorum 94 Krizi, 98-99'daki çalkantılar, Asya krizi, Rusya krizi. O dönemlerde şu vardı; eğer o çalkantı Türkiye'de bir sarsıntı yaratıyorsa bürokrasi bu konuda hemen bir adım atar ve siyasetçilerin önüne bir önlem paketi koyardı. Atılması gereken adımlar düşünülür ve maliye politikası ve para politikasıyla biraz ince ayar yapılırdı. Ama şimdi öyle bir şey kalmadığı için, tamamen her şey yukarıdan geliyor. Sabah birisi kalkıyor diyor ki faizi indireceğiz; şu enstrümanı

kullanacağız. Para ve maliye politikasının bir çerçevesi yok. Merkez Bankası'ndaki yönetime bakalım, Maliye Bakanlığı'ndaki yönetime bakalım, bunlar zaten bize birçok şeyi söylüyor. Eskiden Maliye Bakanı çıkıp merkez bankası Amerika'da beş aile tarafından yönetiliyor, kamuya ait değil deseydi, büyük skandal diye birinci sayfada çıkardı gazetelerde ama bugünkü Türkiye'de böyle bir şey olmuyor.

► **Serdar Sayan:** Çünkü bu skandallara alıştık.

► **Uğur Gürses:** İfade özgürlüğü meselesinde de büyük sorunlar var; kısıtlamalar veya en azından pasif sansür... İnsanlar kaçınıyorlar ve hiç konuşmuyorlar. O da tabii ekonomideki temel sorunları daha da çetrefilleştiriyor. Şöyle ki insanlar gazetelerde, ana akım medyada bunları göremediği zaman fısıltı gazetesine daha çok önem atfetmeye başlıyor; bugünün fısıltı gazetesi WhatsApp grupları. Dolayısıyla son 3 senedir, ticaretle uğraşan, ticaret kesiminde işi olan insanlarla konuşma yapmaya gittiğim zaman "Mevduatlarımıza, dövizlerimize el konacak mı? Döviz hesaplarımız düşük kurdan TL'ye çevrilecek mi? Kambiyo kontrolü gelecek mi?" gibi o fısıltı gazetesinin beslediği sorular alıyorum. Bu tabanda, yani toplum nezdinde derinden derine çok büyük bir güvensizliğin ve kurumların çöktüğünün göstergesi. Geçmişte mesela hükümetin yanlış politikaları karşısında bireyler şunu düşünebiliyorlardı, efendim

işte Danıştay'a gider bunu iptal ettirebilirim, en azından hukuk kanalı açık diye düşünüyorlardı. Tamam, o dönem süper hukuk üstünlüğü olduğunu söyleyemem ama en azından bu konuda bir inanış vardı. Şimdi artık o da kalmadı. Mahkemeye gidersem, mahkeme de siyasi iktidarın gölgesinde, dolayısıyla oradan bir sonuç alamam düşüncesi ve bir çaresizlik hali hâkim. Bu durum, bütün bu fısıltı gazetelerini besliyor. İktisat politikalarının yanında bir de bu toplumsal ve siyasal psikoloji var. Böyle bir ortamda, özellikle 2018 sonrasında genellikle maceracı bir özgüvenle, maceracı bir kanala sapıldığı için biz neredeyse Malezya usulü, dövize değil de Türk lirasına kambiyo kontrolü uygulayacak duruma geldik; öbür tarafta ise faizleri düşürme baskısı, yandan dolaşma, kurlar sanki piyasa koşullarında oluşuyormuş gibi Merkez Bankası'nın dövizlerini arka kapıdan satması gibi her türlü politik manipülasyona gidildi. Bu uygulamalar vatandaş nezdinde görülüyor, duyuluyor; sosyal medya da bunu kolaylaştırıyor. Bu tabii ister istemez o girdabı daha da büyüttü.

Enflasyon ne oldu peki?
Enflasyonda da iki boyut var: Birincisi, hem politikaların getirdiği bir güvensizlik hem de kurumlara olan güven kaybedildiği için rakamlara olan bir güvensizlik var. İkincisi, yine yan yollardan şirketlerle telefonlaşıp fiyatlarınızı indireceksiniz diyerek ya da rekabet kurumu eliyle fiyat

baskısı yapılması, örneğin marketlere soruşturma açılması; o baya bir şeyi sindiriyor. Rekabet sorunları olabilir evet ama bu, bir politika aracı olarak kullanılmaya başlandı. Enflasyonda gördüğümüz fotoğraf şu; ister istemez 2013 sonrasında, bu yanlış politikaların da eşliğinde döviz kurlarında baskı, ödemeler dengesindeki akımlarda bir azalış, bunların neticesinde kur üzerindeki baskının artışı... Çünkü ekonomi yine lay lay lom, aynı çizgide gidiyor, hiçbir politika çerçevesi yok. İlla büyüyeceğiz; çünkü işsizliğin artması ve ekonominin yavaş gitmesi iktidarın oy kaybedeceği anlamına geliyor, o yüzden de durmadan bir faiz indirme baskısı. Sonuçta geldiğimiz yer; enflasyon yükseliyor ve giderek daha yapışkan bir hale geliyor. Hakan Kara'nın çalışmalarında da var; hiçbir şey yapmadığın zaman 3-4 puan olan yapışkanlık şimdi 6-7'lere çıkmış durumda. Bir de tabii kur etkisi falan derken 20'lik ivmeden sonra 30'luk ivmeye geldik. Muhtemelen 2021'i 30'lu bir yerde kapatacağız ve bu ortamda, enflasyonu düşürmek için faizi düşüren bir politikayla girdik son üç aya. Tabii ki bunun sonunun iyi olmayacağını biliyoruz. Çünkü enflasyon üzerindeki bu baskı devam edecek ve muhtemelen daha yüksek bir patikaya doğru gidecek. Bir taraftan da ödemeler dengesindeki sermaye akımlarının zayıflaması kur üzerindeki baskıyı artıracak diye düşünüyorum. 90'lara benzer

tarafı şu; enflasyon-devalüasyon döngüsü kendini besleyen bir sürece girdi. Yani yeni değil, son üç dört aydır bu şekilde kendini artık kanıtladı. Dolayısıyla bu döngüyü kırmanın yolu çok güçlü bir politik çerçeveye mümkün, onu isterseniz daha sonra konuşuruz.

► **Serdar Sayan:** Evet, yüksek kur-enflasyon-yüksek kur döngüsü ciddi bir sorun. Enflasyonun bu kadar yükseldiği bir ortamda eğer kurun yükselmesine izin vermezseniz bir süre sonra Türk lirası reel olarak aşırı değerlenme eğilimine girecek. Kur arttıkça da enflasyonu besleyecek falan. Bu hakikaten kısır bir döngü. İyi hazırlanmış bir istikrar programı lazım bunun kırılması için. Aslında sadece programı hazırlamakla da iş bitmiyor tabii. Güvenilir olması da gerekiyor. Oysa şimdilerde politika yapma ufku aylara bile değil, haftalara indi. Hatta günlük revizyonlar yapılıyor. Bu hükümette bir istikrar programı hazırlama kapasitesi de, niyeti de yok bence. Orta vadeli program falan zaten bir anlam ifade etmiyor. Bütçedeki rakamlar daha bütçenin tartışma süreci devam ederken geçerliliğini kaybetti. Artık günlük bazda bugün kur kaç oldu; bunu aşağıya çekmek için ne yapmak lazım denip ona göre hareket edildiği bir noktaya geldik. Bugünü kurtaralım, yarına Allah kerim demek gibi yani. Üstelik bugünü kurtarmak için her türlü "gri" yöntemi kullanmanın da mubah görüldüğü çok tuhaf bir dönemdeyiz. Nasıl

kırılacağı konusunu biraz sonra değerlendirebiliriz. Ben başka şeyler de soracağım ama Faruk'un sözünü kesmişim demin.

► **Ömer Faruk Çolak:** Serdar esasında sözlerin arasındaki anlatımı kavramsallaştırdın. Günlük olarak belirleniyor dedin ya politikalar, ben ona gündelik iktisat diyorum; bir de gündelik iktisatçılar var, yani sabahleyin hükümet şu kararı aldığı anda birden bire onu savunuyor, akşam karar değiştiğinde yenisini savunuyor. Onlardaki bu dönüş hızını da hakikaten takdir etmek gerekir. Bu kadar hızlı dönme, öyle her kula nasip olmaz.

► **Uğur Gürses:** Hocam araya gireyim, ben de bir ilave yapayım bu jargona. Gündelik iktisat değil de gündelikçi iktisat demek lazım.

► **Ömer Faruk Çolak:** Gündelikçi deyince daha kötü oluyor, ağır oluyor.

Bu kurumsal yapılanmadan bahsederken bence "gecikmeleri" unutmamak lazım. İktisatta üretim ile tüketim arasında veya yatırım ile üretim arasında gecikmeler vardır. Uğur Bey az evvel çok doğru bir yere parmak bastı, bana göre Ahmet Necdet Sezer'in cumhurbaşkanlığının sona ermesi bir kritik noktadır. Çünkü 2003'ten itibaren akıllarda olan, yani yapılmak istenen bugün yapılmış oldu. Kavramları ve kurumları boşaltmak; bunu gerçekleştirirken de kavramları ve kurumları kötülemek. Şimdi bugün Devlet Planlama Teşkilatı olsaydı örneğin, hastane yatırımları ya da köprüler yapılabilir miydi kolay kolay?

Yapılamazdı. Dolayısıyla biraz önce Uğur Bey'in ifade ettiği hukuk sistemindeki çöküş 2010 Anayasa değişikliğiyle başladı. Ondan sonra 2014'te cumhurbaşkanının değişmesi ve tabii ki 2017 Anayasa değişikliğiyle süreç devam etti. Zaten ekonomik göstergelere de baktığımızda yaşanan gecikmeyi 2 yıl, 3 yıl olarak görüyoruz. Mesela enflasyondaki, faizdeki harekete bakıyorum; 2 yıllık gecikmeyle bu sürece yanıt veriyor. Dolayısıyla bu geçmişteki yirmi yılı alırken o çözülme sürecine karşı çok kişi duyarsız kaldı. Vesayet rejimi dedikleri olgu esasında kurumsal yapılanmadı. Dikkat ederseniz Hocam, ekonomi tek başına fiyat değişkenleriyle oynayan bir olgu değil. Bugün konuştuğumuz faiz, enflasyon, döviz kuru her şey. Bir şeyler yapıyorsun, ondan sonra oluşuyor faiz, enflasyon ya da döviz kuru. Bunun içinde dış politika da var. Bakın dikkat edin, ilk dış işleri bakanının dışında 20 yılda dış işleri bakanlığı yapan kimse dış işleri bakanlığında çalışmış birisi değil, meslek memurluğundan gelmiyor, yanında meslek memuru yok, elçileri yok. Ne oluyor? Hatalar başlıyor. Örneğin Türkiye'nin, 2010 yılıydı galiba, İsrail'le çatışmasının finansal kesime etkisi yok mu? Var. Önemli bir şey, Serdar, geçen ayki tartışmada da söyledim, IMF'yle *stand by* anlaşması bitene kadar IMF, Türkiye için bir çıpaydı. Sonra Uğur Bey'in altını çizdiği üzere AB, önemli bir destek ve olumlu bir çıpa oldu. Sonrasında çıpasız

kaldı Türkiye. Çıpasız kalmak ne demek? Başboş kalmak demek, bana göre.

► **Uğur Gürses:** Ona katılıyorum, yani bir gecikmeyle geliyor. Ama biraz da ötelenmiş bir krizdi aslında bu. Ben, ne zaman Türkiye krize girer diye düşünüyordum ve muhtemelen 2015'te krize girmiş olurduk. Fakat 2015'ten sonra uygulanan politikalar bunu biraz öteledi; kamu bankaları devreye sokuldu, 2017 KGF devreye sokuldu ki olağanüstü bir kredi pompalaması oldu o dönemde. Tabii bu, bir taraftan da dövize olan talebi artırdı. Çünkü plansız programsızdı.

► **Ömer Faruk Çolak:** Uğur Bey dikkat edin, kurlardaki artış 2015'in Ekim veya Kasım'ında başladı. Bir Amerikan doları 2,2-2,4 ve 2,5'leri göremeye başladı ve o sırada zaten bu işin olmayacağı belliydi. Şunu da söylemek lazım şimdi, Türkiye'nin hep dövizle başı belada. Bu belayı artık savmanın yolu modeli değiştirmekte. Bugün ekonomiyi eleştiren siyasi partiler için söylüyorum, muhalefet partilerine bakıyorum ben, onlar model değişikliği falan önermiyorlar; onların söylediği, "biz daha iyi yaparız." İyi de kardeşim, oynadığın alan zaten çamurlu. Etrafa daha az çamur sıçratman sorunu çözmeyecek ki; senin ayakların çamura batmış zaten. Model değişikliği gerekli diye düşünüyorum.

► **Serdar Sayan:** Dış politika boyutunun önemine de, çıpasız kalmanın ciddi sorun olduğuna da katılıyorum ben de.

Bakın ben üç yıl önce taşındım. Evimi taşıyan kamyoncunun unutamadığım bir lafı var. Söylediğinin her gün daha geçerli hale geldiğini gördükçe adamcağızı hatırlıyorum sürekli. Bana “karayollarında yokuş aşağı giderken fren patlarsa kullanılması için inşa edilen kaçış rampalarını bilir misiniz siz Hocam?” dedi. Gerçekten de çok dik yokuşlardan yüklü vaziyette inen kamyonların freni patlamasına karşı, böyle bir durumda çok büyük hasar oluşmasın, freninin patlayan kamyon başka araçlara çarpmasın diye kaçış rampası yaparlar. Böyle yolun sağında, yukarı doğru meyilli, gerektiğinde yoldan çıkıp oraya sapınca freni patlayan kamyonun yavaşlayıp durmasını sağlayan rampalardır bunlar. Ben “bilirim tabii” diye cevap verince “memleketin freni patladı Hocam ama kaçış rampası yok” diye devam etti. Bence çok bilgece edilmiş bir laftı. Bu kadar iyi benzetme de ancak bir kamyoncudan gelebilirdi. Üç yıl önce duyduğumda durumu çok güzel tarif ettiğini söylemişim. Şimdi neredeyse her gün hatırlıyorum bu sözü. Maalesef hepimiz freni patlamış bir kamyonu gidiyoruz ve ufukta bir kaçış rampası gözüküyor. Çıpasızlık gerçekten çok önemli. Türkiye çok uzun zamandır çıpasız gidiyor, kaçış rampası olmaması bir anlamda ona denk geliyor.

Böyle bir ortamda, hakikaten anlamakta zorluk çektiğim bir konuyu sormak istiyorum. Sen de biraz önce söyledin Uğur,

seçimi kaybetme korkusuyla faizleri indiriyorlar ki yatırım olsun, istihdam olsun falan diye. Bu bir ölçüde anlaşılabilir bir şey fakat faizleri bu hızda indirmeyi bu mantıkla açıklamak zor geliyor bana. Faizleri bu kadar çok ve bu kadar hızla düşürmenin şöyle bir siyasi maliyeti var. Enflasyon faiz düşüşüne hemen ve hızla yükselişe geçerek cevap veriyor, hâlbuki yatırımların canlanması ve istihdamın buna paralel olarak artmaya başlaması arasında uzun bir zaman oluyor. Nitekim enflasyonun nasıl patladığını anında gördük zaten. Bu kadar şiddetli bir şekilde yükselen enflasyonun kaybettireceği çok ciddi miktarda oy olsa gerek. Kaldı ki AKP tabanında da önemli bir dar gelirli kesim var. Bir şekilde bu hamasi söylemlere, uydurulan risklere, komplolara falan inanıp AKP’nin peşinden giden dar gelirli kesim de enflasyondan çok ciddi bir şekilde mağdur oldu. Herkes mağdur oldu, enflasyondan mağdur olmadım demek zor bu dönemde ama o kesimler daha fazla mağdur oldu. Dolayısıyla eğer bu hızlı faiz indirimleri çok oy kaybettik, oyları toparlamak lazım diye yapılıyorsa, bunun politik olarak akıllıca bir hamle olduğundan emin değilim. İktisaden anlamsızlığını tamamen bir kenara bırakarak söylüyorum bunu. Çünkü bu enflasyonist ortamda faiz indirimleriyle yatırımların canlanması ve onun istihdamı artırmaya başlaması arasındaki o gecikme periyodunu da görmezden gelsek bile, bu

kadar yüksek bir enflasyonun, böyle sık ve geniş bantlı bir kur dalgalanmasının yarattığı belirsizlik ortamında yatırımların yeteri kadar canlanacağı şüpheli zaten. Dolayısıyla ben, bu son dönemde yapılan işlerin ardında nasıl bir akıl yürütme olduğunu anlamıyorum. Ekonomik açıdan bakıldığında yapılanlar orta vadede, uzun vadede büyüme dostu olmayabilir; kalıcı olmayabilir; sürdürülebilir olmayabilir vs. Bütün bunlar tamam. Geleneksel olarak bu bölgenin politikacılarının politik olarak ne kadar miyop olduğunu da biliyoruz. Politikaları, yalnızca bir sonraki seçimde kazanma şanslarını göz önüne alarak belirlemeleri de şaşıracağımız bir durum değil. Bu da tamam. Fakat ben yapılanların bir sonraki seçim düşünülerek bile kararlaştırıldığı kanısında değilim ya da düşünülüyorsa da çok yanlış bir açıdan düşünülüyor sanırım. Sen ne diyorsun?

► **Ömer Faruk Çolak:** Bir soru daha ekleyebilir miyim Uğur Bey?

► **Uğur Gürses:** Tabii.

► **Ömer Faruk Çolak:** Merkez Bankası dans etmeye 2011’de başladı. Örneğin Rezerv Opsiyon Mekanizması bir dans edişti. Öyle çok büyük bir politikaymış gibi bir açıklama yapıldı, şimdi ondan vazgeçtik. Bugünkü kura müdahaleyle ilgili TL-döviz cinsinden mevduatı yaratmak falan bunlar hep dans meselesi. Bu danslar bizi kurtarır mı kısa vadede?

► **Uğur Gürses:** Aslında onu eksik bıraktım diye devam edecektim. 2015'ten bu yana hep şapkadan tavşanlar çıkarıldı. 2017 KGF'yi söyledim, 2018'de bir kriz vardı ki o kriz muhtemelen daha önce gelecekti. 2018 sonrasında daha kısıtlayıcı ve daha kontrollü ekonomi; kumanda ekonomisi, kumanda belki iddialı kalır çünkü o biraz daha Sovyetik bir tarzı andırıyor, daha çok komuta ekonomisi diye tanımlanabilir. Öyle bir döneme girdik 2018 sonrasında, çünkü hatırlayın arkasından gelenler hep kısıtlayıcı önlemler oldu. Tamam, egemen bir devletin tabii ki hakkı vardır denilebilir ama bunlar hep oyun içinde kural değiştirmeye dayanan şeylerdi. İşte swap yasakları, vatandaş döviz almasın diye kambiyo gider vergisini birden yükseltmek gibi bir sürü önlem getirildi. Arka kapıdan yapılan döviz satışları, sanki bu serbest piyasada yapılmıyormuş gibi; defacto kur rejimini değiştiriyorsunuz aslında... Yani "managed float", yönetilen dalgalı kur rejimi desek, o açıktan yapılır ve bu rejimde Serdar, Merkez Bankası ya da kamu otoritesinin müdahale ettiğini bilirsin. "Arka kapılı" bir kur rejimi yürütülüyor; kimin yaptığı belli olmayan uygulamayla, 6,85 gibi bir kur seviyesi belirleyip bunu savunmanın hiçbir anlamı yok. 30 milyar dolar yakıyorsun orada. Arkasından gelen 2020'deki olay da çoğunlukla bankaları kredi vermeye zorlayan, Türkiye tarihindeki en büyük kredi şişmesini yaratan politikaydı. Evet, biz diğer

gelişmiş ülkeler gibi resesyona girmedik, ne güzel falan diye anlatılıyor ama neye mal olduğunu çok fazla tartışmadı bu toplum, malum sebeplerden dolayı. 2020'de yaklaşık 25 milyar dolarlık altın ithal etti Türkiye. Yani ödemeler dengesinde sorunu olan bir ülkenin altın ithal etmesi akıllıca bir şey mi? Alıp mahzene atıyorsun gibi bir şey bu, benim açımdan. Kaynak, kullanılabilir bir kaynak değil.

► **Ömer Faruk Çolak:** 2020'de turizm gelirindeki azalma ve net altın ithalatının toplamı cari açığa eşit.

► **Uğur Gürses:** Evet, hep bunlar denendi, Lütfü Elvan'ın, Naci Ağbal'ın gelişiyi beraber. Bu yanlışlardan vazgeçildiği görüldü. Ama siyaset farklı bir şey, siyasette anketlere bakılıyor, oy kaybediyorum diye düşünüyor iktidar. Biz nasıl buradan çıkarız? Ekonomik toparlanmayla, çünkü ekonomi kötüye gidiyor, istihdamda belirgin hasarlar var, Türkiye tarihinde ilk defa bu kadar yüksek bir eksik istihdam tablosu var. Biz bunu hâlâ istihdam tablosu içinde sayıyoruz ama Serdar, sen de bilirsin, bir saat çalıştığında istihdam içinde sayılıyor bu insanlar. Nitekim siz SPM'de zaten ayrı bir hesaplama geliştirdiniz ki o bence çok yerinde oldu. Şuna geleceğim, 2020'yi böyle bitirdik de 2021'de şapkadaki tavşanlar bitti. 2021'de son üç-dört aydır Merkez Bankası faiz indirsün, ekonomi büyüsün algısına girildi. Çok fazla iktisadi bir mantık veya çerçeve aramıyorum çünkü kendinden menkul bir inanışla; bir teori de değil, inanış diyorum,

tehlikeli bir denemeye girdik. Daha önce hiç dile getirilip de denenmemiş bir şeydi. İlk defa Cumhurbaşkanı Erdoğan bunu hayata geçirmeye başladı. Şimdi Ömer Faruk Hoca'nın söylediği şey, model değişikliği yapmamız gerekiyor mu? Evet, yapmamız gerekiyor; bu, başka bir iktidar da gelse sürdürülebilir bir yol değil. Ama iki temel sorunumuz var. Birincisi enflasyon, Serdar'ın da söylediği gibi faizler düşürülerek yatırım gelecek beklentisine giriliyor ama şunu unutmayalım, kısa vadeli faizleri düşürdüğün zaman, uzun vadeli faizler yukarı gidiyor.

► **Serdar Sayan:** Şu anda görüyoruz onu.

► **Uğur Gürses:** Şimdi, uzun vadeli faizlerin yükseldiği bir ortamda kimse yatırım yapmaz. Bunun tersini gördük mü? Gördük. Türkiye'nin IMF ve AB'yle çifte çıpaya sahip olduğu 2004-2005'te nispeten reformlar yapıldı; Kopenhag kriterleri sağlanmış, Maastricht kriterlerine yaklaşıyoruz, tarih alıyoruz vs. O dönemde Türkiye'ye 8-10 yıllık TL swaplar girmeye başladı, yani yabancılar Türkiye hikâyesini satın alarak Türk lirası borçlanmaya ya da açık pozisyon yaratmaya başladılar ve ellerinde TL birikmeye başladı. Bu TL'leri 8-10 yıllık swaplar şeklinde Türk bankalarına satmaya başladılar. Türk bankaları bu swapları almaya başladığında, 2004-2005'te, aylık konut kredisi faizi %1'e düştü. Bu da konut kredisi kullanımını arttırdı ve konut piyasası canlandı. Beton ekonomisi diye konuştuğumuz

şeyin başlangıcı orası.

İktidar bunu planlayarak yapmamıştı; sonra konut piyasasının canlanması, bu swapların ve sermaye akımlarının gelmesiyle baktılar ki büyük bir büyüme ivmesi sağlanıyor, vatandaş memnun. Rant ve diğer imar planlarında değişiklik vs. derken bu beton ekonomisi o zaman uygulanmaya başladı.

Uzun vadeli sermaye akımları gelebiliyorsa Türkiye'ye ya da Türkiye'de enflasyon düşüyor da vatandaş uzun vadeli kendi mali enstrümanına yatırım yapıyorsa, o zaman tabii ki yatırımın önu açılacak demektir. Ama buna eşlik etmesi gereken bir şey var, öncelikle enflasyonu düşürmemiz lazım. Bir de uzun vadeli yatırım, uzun vadeli bir ticari ilişki getirir. Ticari itilaflar karşısında bunun nasıl çözüleceğine dair bir kanat oluşması lazım. O da mahkemeler, yargı sistemi, hukukun üstünlüğü meselesidir. Az önce de bahsettiğim gibi, geçmişte mahkemelere biraz güven vardı; "siyasi iktidar bir şey yaparsa mahkemeden döner bu iş" düşüncesi vardı. Maalesef 2010'dan sonra Hocamın söylediği gibi bu, lime lime erimeye başladı. 2018 sonrasında da neredeyse tamamen kaybedildi. Bir tek adam rejimi meydana geldi ve artık mahkemeler bile siyasi idarenin ne diyeceğine bakarak karar vermeye başladı. Böyle bir ortamda ticari itilaf davalarında insanların güveni olur mu? Yok, kimsenin yok.

► **Serdar Sayan:** Ben de bunu söylüyordum biraz önce. Bu belirsizlik ortamı, faizlerden bağımsız olarak da yatırımı engelleyen bir şey. Sadece yabancı yatırımcı gelmezmiş gibi konuşuyor insanlar ama böylesine kaygan bir zeminde yerli yatırımcı da yatırım yapmaz. Yapamaz.

► **Uğur Gürses:** Türkiye'de krizleri hep vatandaşlar çıkarmıştır. Vatandaşın kendisi değil tabii; vatandaşın güveni, geleceğe bakışı değişmişse eğer, o zaman ülkede iktidarın o ekonomiyi yönetmesi mümkün değil. 1994 Krizi, 2001 Krizi, şu anda yaşadıklarımız... Vatandaş başka bir şeye inanıyor artık, iktidara inanmıyor. Şimdi ilginç bir şekilde Maliye Bakanı da televizyon televizyon dolaşiyor ve vatandaş bize inanmıyor, sosyal medyada üç beş kişiye bakıp döviz alıyor, diyor. Şimdi aslında bu da bir trajedi bunu anlatan iktidar açısından. Şunu hatırlıyorum 1994 ve 2001 krizlerinde belirgin olan vatandaşın dövize gitmemesi ve parasını döviz hesaplarından çekmesiydi. Krizin en yıkıcı

kısmı orasıydı. Şimdi "serbest kur rejimi" var, bankalarımız daha sağlam geçmişe göre ama nispeten bunun bir izini görüyoruz. Türkiye'de bankacılık sisteminden bir döviz çıkışının olduğunu görüyoruz. Şimdi bu kriz nasıl çözülecek meselesine geleceğim. Bahsettiğimiz bütün krizlerden siyasi değişimlerin ortaya çıktığını görüyoruz. Yani bugün Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın belediye başkanı seçilmesini getiren koşullar 1994 Krizi; başbakan olmasının yolunu açan 2001 Krizi. Vatandaş bir süre ekonomik krize iktidarların çare bulmasını bekliyor ve eğer iktidar buna çözüm bulmuyorsa ve giderek sorunun ana parçası haline geliyorsa o zaman vatandaş siyasi tercihini değiştiriyor ve o iktidarı yolluyor, bir başkasını iktidara getiriyor. Ben bu şekilde olacağını düşünüyorum. Bu bir güven meselesi; "Bu enstrüman çalışır mı, çalışmaz mı?"nın ötesinde bir şey.

Soruya dönerek çözümünü tamamlayayım. Bugün uygulanan politikada, vatandaş dövize gidiyor; dövizin bir

kısmını sistem dışına çıkarıyor. Bununla baş edemeyeceklerini görünce ve faiz takıntısında ısrarlarını devam ettirecekleri kanaatine varınca iktidar yapay olarak şapkadan bir tavşan çıkardı. Bu enstrümanın mali portresi, kamu maliyesine getireceği ilave yükler, potansiyel riskler elbette var ama vatandaşın buradaki temel davranışı, kendi ülkesinde basılan paradan kaçması. Albayrak döneminde, 2018 sonrasında Hazine'nin ihracını yaptığı dövize endekli enstrümanlar var, tahvil ve altın gibi. Vatandaş zaten istiyor olsaydı, koşu koşu onlara giderdi. Kaldı ki o enstrümanları satın alanlar da kurumsal yatırımcılar ya da emeklilik fonunu yatırımcılar gibi daha uzun vadeli bakanlar. Şimdi böyle bir fotoğraf içerisinde vatandaşın buna rağbet edeceğini düşünmüyorum açıkçası, çünkü dövizin aslı varken kopyasına neden gitsin?

► **Serdar Sayan:** BDDK'nın rakamları da senin dediğini doğruluyor zaten. Yabancı para mevduatında bir azalma yok, hatta bir miktar artış var.

► **Uğur Gürses:** BDDK rakamları yayımlanmalı sekiz günü geçti, şu anda bu rakamları görmüyoruz. Asıl hikâye, az önce de bahsettiğimiz gibi, kurumsal çöküş. Geçmişte siyasi otorite ve bürokratlar vatandaş, ekonomik birimleri, analistleri ikna etmek için resmi rakamları gösterirdi; bakın, Merkez Bankası rakamı böyle diyor, diye. Şimdi bizler Bakanı ikna etmeye çalışıyoruz; Bakan Bey, BDDK rakamı bunu söylüyor, Merkez Bankası verisi de bunu gösteriyor, sizin

söylediğiniz gibi değil, şeklinde. Bu, kurumsal çöküşün bir sonucu.

► **Serdar Sayan:** Bunun bence en sembolik zirvesi 2018'de dövizin hızlı tırmanışına yol açan Rahip Brunson olayıydı. Aslında bütün hikâyeyi özetleyen bir semboldü gerçekten o. Amerikan başkanının attığı tek bir tweet, Türkiye ekonomisinin ne kadar kırılğan hale getirildiğini gösterdi. Kurda o çok hızlı tırmanış başlayınca 80 küsur milyon nüfuslu egemen devlet yelkenleri suya indiriverdi. Durum ancak adamın serbest bırakılmasıyla kontrol altına alınabildi. Brunson'un neden tutuklandığı zaten belli değildi. Ama tutuklanması mı daha büyük skandaldı, Trump'ın bir tek tweetinden sonra mecburen serbest bırakılması mı bilemiyorum. Bu olay bence bütün hikâyeyi özetleyen, hem yargının ne kadar işlevsiz kılındığını hem de ülke ekonomisinin ne kadar kırılğan hale getirildiğini gösteren çok önemli bir sembol oldu. Arkası da geldi tabii, tek orada kalmadı ama o, sembolik olarak da çok kayda değer bir olaydı.

► **Uğur Gürses:** Serdar çok doğru bir yer orası. Ben hep Brunson krizini bir geçiş noktası ya da kilometre taşı olarak görüyorum. Şundan dolayı, hatırlarsan 2005'teki AB çıpası; bütün yatırımcılar Avrupadaki kreditorler, dünyadaki kreditorler, Japonya'sı, Amerika'sı, Avrupa'sı "Türkiye artık bir Avrupa ülkesi, AB üyesi olacak, dolayısıyla ben Portekiz, İspanya muamelesi yapacağım

Türkiye'ye" diye düşünürken Brunson krizinde şu oldu -kreditorlerin bakışı açısıyla söylüyorum-; Türkiye, NATO müttefiki olan bir ülkeyle, büyük bir ülkeyle "itişmeye kalkıyor" ve bunun sonuçları olur. Bu sebeple, Türkiye'ye bakan kreditorler muslukları kısıtlar. 2018 sonrası doğrudan yatırımlarından sermaye akımlarına kadar gördük ki Türkiye'ye akan o musluk kısıldı.

► **Serdar Sayan:** Ama haksız da değiller. Biraz önce Faruk da dedi, dış politikanın da çok önemi var diye. Bu NATO'ya rağmen S-400'leri almalar, İran ambargosunu çok çok karanlık bir ilişkiler ağı içinde delmeler, mültecileri kullanarak şantaj yapmalar falan. Ekonomi politikası da öyle yapılmaya çalışılıyor. Yürümüyor bu tabii ama bakalım önümüzdeki dönem ne getirecek, göreceğiz.

► **Ömer Faruk Çolak:** Tartışmaya farklı bir açılım getireyim: Şimdi çocuk yaramazlık yapıyor, bir şeyleri kırıyor ve bir önlem almanız lazım. Çağdaş bir ebeveynseniz bunu anlatırsınız; belki psikoloğa götürürsünüz. Burada şuna gelmek istiyorum; hükümet hatalar yaptı, görüyoruz. Peki, taraflar kim? Sermaye sınıfı ve işçi sınıfı. Memuru da bunun içine katıyorum. Bu hükümet bunları yaparken, hatta 1970'lerden beri sermaye sınıfı bize şunu okudu; "tek parti iktidarı demek, istikrar demektir". Özellikle sosyal demokrat siyasi partiler iktidara geldiğinde, (sosyal demokratlıklarıyla ilgili soru

işaretlerimiz var elbette) örneğin 1978 Krizi'nde TÜSİAD, başbakan Bülent Ecevit'i gazete ilanlarıyla yerden yere vurmıştu, üç tane ilan vermişlerdi. TÜSİAD'ın web sitesinde hala o ilanların taranmış hali var, kötü de olsa. Sonra 2001'de başbakanın önüne yazarkasa atıldı. Şimdi sermaye sınıfı çok mutlu olmuştu, tek parti iktidarından. Artık elimizde bir sonuç var; "tek parti demek, istikrar demek" değilmiş. Sermaye sınıfı kendine çuvaldızı batırmalı. İkincisi, işçi ve memur sınıfı, yani çalışan kesimin sivil toplum örgütleri, demokratik kitle örgütleri de ciddi destekler verdi. Memur Sen'in, Türk-İş'in, Hak-İş'in verdiği destekleri bir düşünün. Memur-Sen bundan üç-dört yıl önce hükümetin memurlara önerdiği ücretten daha düşük bir ücret için sözleşmeye imza attı. Ödülünü de aldı sendika başkanı, iktidar partisinden milletvekili oldu. Aslında herkes bir miktar çuvaldızı kendisine batırmalı. Uğur Bey'in de az önce söylediği gibi, ben bunu batırırsam başıma ne gelir meselesi var. Dolayısıyla önümüzdeki dönemde değişim olması gerekiyor. Modeli değiştirmeliyiz. Siyasi partiler yasasını, sendikalar yasasını değiştirmek gerekiyor ki bu mekanizmalar çözülsün. Çünkü demokratik ülkelerde halkın yönetimi kontrol etme mekanizması ve şeffaflığın mevcudiyeti o hataları engelliyor. Hata yapana hemen güle güle deniyor. Önümüzdeki dönemde eğer bir model hazırlayacaksak kesinlikle içimizde hukukçular

olmalı. Ama hukukçular derken altını çiziyorum, hukuk fakültesi mezunları değil, hukukçular olmalı diye düşünüyorum. Kesinlikle bir model kurmamız gerekiyor. Çünkü diyelim ki hükümet değişti ve seçimi kaybetti; yeni iktidar geldiğinde eğer bu modelle devam edeceksek beş-altı yıl sonra bir daha aynısını yaşarız, diye düşünüyorum. Uğur Bey, buyurun.

► **Uğur Gürses:** Haklısın Hocam ama şöyle de bir şey var, gelişmiş demokratik ülkelerde bu gelişmişlik düzeyine gelirken bir sürü merhalelerden, aşamalardan geçiyorlar. Yani deneyim var orada. Türkiye'nin böyle demokratik bir deneyimi de yoktu. Tek parti dönemi var, arkasından yarım yamalak çok partili dönem var, darbeler var, o darbelerden kaçınmak için koalisyonlar var falan derken bugüne geldik. Şimdi asıl temel sorun bence demokratik bir rejim olup olmaması, hesap veren bir rejim olup olmaması meselesi. Ben ekonomide de siyasette de Türkiye'nin neyin yanlış olduğunu görmeden doğruyu yapamadığını düşünüyorum. Dolayısıyla neyin yanlış olduğunu gördük mü aslında son 20 senede? Gördük. Yani hesap veren bir rejim gerekiyor, Anayasayı ve kanunları çiğneyenlere karşı ciddi bir kontrol ve yaptırım mekanizması olması lazım. Anayasayı çiğnersem bir şey olmuyor, kanunları aşınca bir şey olmuyor gibi bir yaklaşımın oluşması doğru değil. Anayasa mahkemesinin kararlarını ya da

AİHM kararlarını uygulamayan Türkiye'nin iç hukuku haline gelen, uluslararası sözleşmeleri uygulamayan mahkemeler var. Mahkemeler gözümüzün içine baka baka Anayasayı ihlal ettiler. Şimdi ama ne oluyor? Anayasayı ihlal ediyor, mağdur olanlara bir tazminat ödeniyor. Hâlbuki benim düşüncem şu; bu yanlış uygulamalarıyla ya da kanunsuz işlemleriyle ilgili ortaya bir sonuç çıkıyorsa o tazminatı ondan almak gerekiyor. Yanılmıyorsam yine bu Fetullahçı çetenin egemen olduğu dönemde iptal edildi, aslında hâkimlere tazminat davası açılabilirdi yanlış karardan dolayı, o dönemde o çetenin elini rahatlatmak için yasa değiştirildi. Artık hâkimlere tazminat davası açılmıyor aldığı kararlarla ilgili, dokunulmazlığa kavuştular.

► **Serdar Sayan:** Hata yapmak bedelsiz hale geldi –ki hata da demek doğru değil; kamuoyunun gözü önünde cereyan eden hukuk katliamları var. Bunlar bedelsiz hale geldi. Bedelsiz olmaktan da öte hukuku katledenler iktidar partisinden milletvekili yapılarak, farklı pozisyonlara getirilerek vs. ödüllendiriliyorlar. Türkiye'de hep sıkıntılı bir alan oldu hesap verilebilirlik ama bu kadar kötü olduğu, hesap verme yükümlülüğünün bu kadar ihlal edildiği bir dönem hiç olmadı.

► **Uğur Gürses:** Eskiden hakikaten bir şekilde bir şeyi ihlal etmekten çekinilirdi, mahkemeler vardı, Yargıtay vardı, aşamalar vardı ve bir şekilde hukuk tesis edilebilir düşüncesi vardı. Eksiği var mıydı? Vardı ama öyle darmadağın oldu

ki artık mahkemeler bile Ankara'dan ben bu karara nasıl tepki alırım, düşüncesiyle bu kararları almıyorlar. Onun için çok ciddi bir kontrol ve denge mekanizmasının kurulması gerekiyor. Aslında güçler ayrılığını fiili bir şekilde kurmak gerekiyor, diye düşünüyorum. O yüzden aradığımız toplumsal sonuçları da belki orada göreceğiz. İşçi sendikaları ya da sivil toplum örgütleri de belki bu kadar güdük kalmadılar Türkiye tarihinde. Çok iyi hatırlıyorum ben, geçmişte sivil toplum örgütleri bir şekilde sesini duyurur, protesto gösterisi yapar, kendi dertlerini anlatırlardı. Şimdi öyle bir şey yok. Taksim meydanında, Ankara Kızılay'da birisi çıkıp "a" dese hemen gözaltına alıp derdest ediliyor. Bakarsan anayasada bu hak var.

► **Serdar Sayan:** Var tabii. Var ama gösteri hakkının kullanılması engelleniyor, başka bir dolu hakkın kullanımının engellendiği gibi. Fakat çok enteresan bir şekilde bu iktidarın talihli olduğu da bir taraf var. Dünyanın geri kalanının da buna ve benzer ihlallere daha toleranslı, hatta kayıtsız olduğu bir dönemden geçiyoruz. Çünkü dünyanın geri kalanında da benzer problemler var. Son günlerde çok bahsedilen "Don't Look Up" adlı filmi seyretmediyseniz mutlaka seyredin. Bu popülist rejimleri hicvediyor. İklim krizi ve benzeri bir dolu yaklaşan tehlikeyi sembolize eden bir kuyruklu yıldızın dünyaya çarpması öncesi siyasetçilerin tepkisini, kamuoyunun tepkisini

vs. çok başarılı biçimde anlatıyor. İnsanlığın kaderinin zır cahillerin elinde kaldığı bir ortamı tarif ediyor film ama seyrederken kurgu değil, belgesel seyrediyormuş gibi hissediyor insan.

Evet, Türkiye'nin her zaman dış çıpaya ihtiyacı oldu. Geçmişte de vardı. Bu kadar çıpasız kaldığı bir dönem olmadı ama mesela, AB de çıpa olma potansiyelini büyük ölçüde kendiliğinden kaybetti. Yani AB'nin çıpa olmaktan çıkması sadece Türkiye'nin artık bunu istememesi, böyle bir talebinin kalmaması yüzünden değil. AB'nin kendi dinamikleri de bu potansiyeli kaybetmesine ciddi katkı yaptı. Türkiye'nin aslında öyle bir çıpaya ihtiyacının en fazla olduğu dönem, AB'nin çıpa olma potansiyeli ya da kapasitesinin çok ciddi bir şekilde sınırlandığı döneme denk geldi. Dolayısıyla dünya konjonktürü de bu bahsettiğimiz hesap verilebilirliğin ortadan kalkması, yargının bağımsızlığının elinden alınması, hukukun ayaklar altına alınması süreçlerine hizmet etti. Yani dünya da ilginç bir dönemden geçiyor. Ama benim umudum, bizim toplumun artık bu deneyden sıdkının iyice sıyrılmış olmasında.

Gerçekten senin dediğinde haklılık payı olduğunu düşünüyorum Uğur. Bizim toplum biraz neyin olmadığını görmeden harekete geçmiyor. Yani birtakım insanlar bu başkanlık rejimi akıllıca değil diye kendini paralasa, deneyip sonuçlarına katlanmadan denemekten vazgeçmiyorlar.

Hepimizin umudu artık yeteri kadar görmüş olmaları. Çünkü Türkiye'nin artık parlamenter rejime dönmesi gerektiği başka nasıl gösterilebilir bilmiyorum. Hatta eski parlamenter rejimin sorunlarından da azade, onların da tamir edildiği, reforme edildiği bir parlamenter rejime geçmesine ihtiyaç var gibi gözüküyor.

► **Ömer Faruk Çolak:** Çerņişevski'nin "Nasıl Yapmalı" isimli bir romanı var, hatta Lenin'e de ilham kaynağı olmuştur. Biz de "kısa vadede nasıl yapmalı, uzun vadede ne yapılabilir?"i konuşalım. Uzun vadeyi konuşmak saatler alabilir ama yine de ana başlıkları verebiliriz diye düşünüyorum.

► **Serdar Sayan:** Bir de madem gündemle alakalı bir söyleşi yapıyoruz, Uğur'un merkez bankası geçmişine de atıfta bulunarak 20 Aralık gecesinde ne oldu diye onu sormak istiyorum. Gerçekten 20 Aralık gecesi ne oldu?

► **Uğur Gürses:** O zaman kısa vade için 20 Aralık'ı söyleyeyim. 20 Aralık gecesi bir program açıklanıyor ve sonradan görüyoruz ki hazırlanmış bir program yokmuş aslında, yani mekanizma kurulmamış; sadece ana hatları belliymiş ve ilan edilmiş. O ilan edilenin tılsımlı bir değnek olduğunu topluma anlatmak için arka kapıdan döviz satışı yapılarak "bakın gördünüz mü, vatandaş satın aldı" dendi. Şurası doğru, döviz kurunda hakikaten bir köpük seviyesi olduğu söylenebilir; 18'lik seviyeye çok kısa sürede

bir füzenin yükselişi gibi ulaşıldı. Tabii ki bir müdahaleyle oradan aşağı inmesi mümkündür, kaç inerdi bilmiyorum ama çok kuvvetli bir şekilde satış yapıldığını görüyoruz. Nereden görüyoruz bunu? Bir-iki gün bankacılarla görüştüm, dediler ki kamu bankaları satıyor. Ama bir taraftan da vatandaş kuvvetli bir şekilde döviz alıyor, diye anlatıldı. Birkaç gün beklemeden sonra Merkez Bankası'nın herkese açık web sitesinde yayınlanan analitik bilançosunda gördüm; Pazartesi ve Salı günleri 3,5 ve 3,5 olmak üzere kabaca 7 milyar dolar satılmış. Açık pozisyon yapılmış. Fakat Merkez Bankası döviz satışı yapıp müdahale ediyorum diye ilan etmedi. Örneğin bir önceki haftada, biz beşinci kez müdahale ediyoruz diye web sitesinde ilan ediyorlar; anında, hiç beklemeden. Zaten piyasa, Merkez Bankası müdahale ediyor diye anlatıyordu ve kendisi de ilan ediyordu. Ama 20 ve 21 Aralık'ta bir Merkez Bankası müdahalesi olduğu görünmüyor. Bilançosunda da kabaca 7 milyar dolar bir azalış var. Nitekim bugün Merkez Bankası'nın vaziyeti geldi, o analitik bilançonun hesaplandığı ana tabloda görüyoruz ki böyle bir satış yapılmış, azalış var. Merkez Bankası'nın açık pozisyonu toplamda 8 milyar dolar büyümüş.

► **Serdar Sayan:** Satış yöntemi olması gerektiği gibi mi?

► **Uğur Gürses:** Satış yöntemini bilmiyoruz. Ama daha önce olduğu gibi kamu bankaları eliyle satılmış. Bankalar Birliği

Genel Müdürü ve Ziraat Bankası Genel Müdürü, "bizim yasal rasyomuz var, dolayısıyla biz açık pozisyon yapamayız" diye açıklama yapmıştı. Dediği doğru evet, ama geçmişte yapıldı mı, yapıldı; o ayrı bir şey. Önce Bakan, Merkez Bankası müdahale etmedi zaten pazartesi açıklanacak, dedi. Yılbaşından sonraki pazartesiye kastediyor, çünkü müdahaleden 15 gün sonra Merkez Bankası rakam açıklıyor. Müdahale ettiği gün müdahale ediyorum diyor, 15 gün sonra da ne kadar ettiğini açıklıyor. Bakan da bunu kastediyor, bakacaksınız, göreceksiniz; Merkez Bankası müdahalesi yok, diyor.

► **Serdar Sayan:** Bakan aynı konuşma içerisinde bile birbirinin tam zıttı şeyler söylüyor. Bakan'ın ciddiye alınabilirliği epeyce düşük o yüzden.

► **Uğur Gürses:** İki gün önce söyledi bunu, dün de 3 ay sonra göreceksiniz diyor. Şimdi 3 ay sonra neyi göreceğiz? Biz de diyoruz ki Sayın Bakan, Merkez Bankası'nın analitik bilançosu; uluslararası likit ve rezervler tablosu ve Merkez Bankası vaziyet tablosu bize Merkez Bankası'nın 7 milyar dolar sattığını gösteriyor. BDDK'nın verileri, vatandaşın döviz hesabında bir azalış olmadığını; TL hesabında da bir artış olmadığını gösteriyor. E ne oldu?

► **Serdar Sayan:** Bireyler sattı diyor. Birey nasıl satıyor piyasa kapandığında?

► **Uğur Gürses:** Şöyle de bir şey var; birçok kişiden duyuyoruz, hatta bir arkadaşım söyledi, CNN Türk'teki bir yayında bu açıklama geldikten sonra yayıncılar bankaların sistemine girilmiyor diye konuşuyorlar. Anekdol olarak da paylaşıldı. Bankacılık sisteminde çok doğaldır bu, herkes yükleniyor bir anda alalım, satalım diye. İkincisi, zaten bankalar hızlı bir şekilde marjı açıyorlar, çünkü kurun nereye gideceğini bilmiyorsanız çarpılmamak için marjı açarsınız. O zaman da kimse satış yapamaz. Bu tür anekdotlar, anlatımlar da var. Şimdi bütün bunları bir araya koyduğumuz zaman bankacılar da satıyor diyor; çünkü bir banka alıcıysa, karşı taraf da kamu bankasıysa ve satıyorsa görüyor bunu. Bütün bunlar kamu bankalarının sattığını söylüyor bize. Hayır, hiçbir müdahale yok diyor, ne oldu o zaman Merkez Bankası'nın bu rezervlerine, 7 milyar dolar nereye gitti? Biz rakamlarla söylüyoruz Bakan'a; Bakan hayır diyor, yok diyor. Gerçekleri çarpıttığını da görüyoruz, FED'in sahibinin beş aile olduğunu söylüyor. Kamu malı değil diyor ki FED Amerikan Merkez Bankası bir kamu kuruluşudur, atamaları yönetim tarafından yapılır ve Kongre tarafından onaylanır. Bu söylem akıl alır gibi değil.

► **Ömer Faruk Çolak:** Hocam Amerika'daki FED'e yaklaşık 2500 ticari banka ortak.

► **Uğur Gürses:** Çünkü siz sembolik bir hisse almadan orada operasyon yapamıyorsunuz;

açık piyasa işlemlerine katılmıyorsunuz. O, sistemin yasa gereği zorunluluğu. Ama oradan bir temettü alıp cebe atamıyorlar çünkü olduğu gibi Amerikan Hazinesi'ne gidiyor. O bankalar kim atanacak diye oy kullanmıyorlar.

Ne yapmalı sorusuna geleyim; burada bir ekonomik reçete vermenin, efendim şöyle yapılsın, böyle yapılsın demenin bir anlamı yok diye düşünüyorum. Şu olabilir, hasarı azaltmak için neler yapılabilir belki konuşulabilir. Trafik kazasında ilk yardım yapmak gibi bir şey bu ama sonuç olarak hastayı hastaneye götürmek zorundasınız. Bu açıdan, yaşadığımız sadece bir ekonomik kriz değil; aslında temelinde bir politik kriz. Şimdi politik kriz olduğunu kabul etmeden gidip de ekonomik kriz var, ekonomik sarsıntı var, biz buna reçete bulalım demek saçma geliyor bana. Akşam televizyonlarda bunu yapanları görüyoruz. Yani dediğim gibi, kurumlar ve kurallar çökmüş, sabah birisi kalkıp diyor ki faizleri bir puan düşürün. Hangi reçeteyi uygulayacaksınız?

► **Ömer Faruk Çolak:** Bu arada trafik kazası geçiren kişinin hastaneye gitme niyeti de yok.

► **Uğur Gürses:** Evet, zaten temel sorun orada. Bunun ancak seçimle değişeceğini düşünüyorum ben. Seçim sonrasında hangi iktidar gelirse gelsin, muhtemelen bu iktidar kaybedecek ve yeni bir iktidar gelecek, doğruyu yapacağını düşünüyorum.

Doğru ne? Hızlı restorasyon. Temel sorun ekonomik reçete, faizi yükseltelim falan değil, parlamenter rejime geçiş gibi bir yol haritası, demokratik koşulların tekrar yerine getirilmesi, yargıya çeki düzen verilmesi, yani bir manifesto gerekiyor. Siyasi partilerin de bugünden biz böyle bir kadroyla bunu yapacağız demesi lazım. Ben o konuda iyimserim. Türkiye'de hiçbir kriz sonsuza kadar sürmedi. 1994, 2001 hangi kriz olursa olsun. Muhakkak çözüldü ve hızlı bir şekilde toparlandı ekonomi ya da toplum yaralarını sardı. O açıdan seçim en büyük ilaç olacak diye düşünüyorum.

Döviz sorunu çözülür mü meselesine döneyim. Ben siyasi olarak güven veren bir tablo ortaya çıkarsa çok hızlı bir şekilde dövizde çözülme, döviz kurunda aşağı doğru bir gidiş olacağını ve kasalardaki, yastık altındaki, yurt dışındaki dövizlerin ülkeye geleceğini düşünüyorum. İktisatçılar açısından da nasıl sterilize edeceğiz diye düşünmek gerekiyor, diye düşünüyorum. Enflasyonla mücadeleyi kolaylaştıracak ciddi bir politikayla ve sırf döviz geldi diye değil, uzun vadeli olarak güveni tesis edecek ve uzun vadeli yatırımları muhtemelen çekmeye başlayacak, hukuk tesisleriyle beraber. O açıdan ne yapacağını herkes biliyor. Bugünkü partilere bakınca CHP, İyi Parti, Gelecek Partisi, Deva Partisi, HDP, bunların hepsine baktığım zaman şunu görüyorum, neyin yapılması

gerektiğini herkes biliyor aslında.

► **Serdar Sayan:** Çünkü neyi yapmayacaklarını öğrendiler hepsi galiba.

► **Uğur Gürses:**

Farklı partiler... Bizim çocukluğumuzda voltran oluşturma diye bir şey vardı. Farklı parçalar bir voltran oluşturuyordu. Neden bu umut veriyor? Şuradan umut veriyor, iktidar çok fazla bir şekilde kutuplaştırmıştı ülkeyi, bunun çözümünü uzlaşan muhalefet getirdi bize, bu krizden çıkışı. Dolayısıyla bundan sonraki süreçte de muhtemelen uzlaşan bir muhalefet bu krizi çözecektir ve nasıl iktidar olurlar bilmiyorum. İttifak halinde mi olur? Destek mi verirler? Ama Türkiye hızlı bir şekilde yaralarını onaracaktır diye düşünüyorum.

Uzun vadeli düşünenecek olursak; küresel çapta büyüme merkezinin hızlı bir şekilde Doğu'ya kaydığı bir dönemde, Hindistan ve Çin çok kısa bir sürede küresel ekonominin %45-50'sini üretir pozisyona gelecek. Türkiye de yaşanan bir Avrupa ve büyüme merkezi Çin ve Hindistan'ın ortasında çok önemli bir nokta olacaktır diye düşünüyorum. Türkiye eğer kendi bahçesini toparlarsa, bu konuda çok önemli bir avantaj elde edecektir. Örneğin bugün Financial Times'ta gördüm, bir giyim markası Türkiye'deki üretim tesisini büyütüyor. Sebep de son dönemde Çin'deki lojistik ve tedarik zincirindeki aksama. Çünkü ulaşım

çok pahalı hale geldi, gemi bulunmuyor. Bu sebeple, üretimi Türkiye'ye kaydırma kararı alıyor, merkezi buraya alıyor. Bu, şunu gösteriyor: Potansiyel olarak Türkiye'nin önümüzdeki dönemde Avrupa maliyetleri ve Amerika maliyetleri açısından da önemli bir avantaj sağlayacağını düşünüyorum ki olacaktır. O açıdan Türkiye'nin geleceğinden çok fazla umutluyum ben. Yeter ki Türkiye kendi bahçesini hızlı bir şekilde toparlayabilsin. Yeni yıla da böyle bir tabloyla girelim diyorum.

► **Serdar Sayan:** Ben de bu değerlendirmeye katılıyorum. Böyle bir takım faizi indir, kuru şöyle yap türü teknik şeylerle çözülebilecek bir şey değil, politik bir kriz bu. Topyekûn bir politik değişiklik lazım. Geçen ayki söyleşide de söyledim aslında seçimden sonra yeni gelecek iktidarın hızla son dönemde yapılan her şeyi tersine döndürmesi lazım. Bunu topluma güven telkin edecek şekilde yaparsa, ben de hızlı bir toparlanmanın gerçekleşeceğini düşünüyorum. Türkiye'nin doğal bir takım avantajları var. Oysa içinde bulunduğumuz dönemde doğal avantajlarından yararlanamaz duruma geldi. Güvenilirlik olmaması, istikrar olmaması nedeniyle. Toplum da gördü gerçekten tek partili iktidarın, hatta sırf o argümanla önerilen cumhurbaşkanlığı rejiminin asla istikrar anlamına gelmediğini. Hatta bu rejimin bizatihi kendisinin çok ciddi bir istikrarsızlık kaynağı olduğunu toplum da yeteri kadar gördü diye düşünüyorum. Dolayısıyla

yeni yıldan umutluyum ben. Hani papaza iki tane şarap getirip "ayinde kullanmak için şarap lazım; bunların tadına bakın da, hangisini beğenirseniz onu alalım" dediklerinde, papazın bir tanesini tattıktan sonra "öbürünü alın" dediği fıkra vardır ya. "Ama efendim daha öbürünü tatmadınız ki" denince papazın "bu tattığımdan daha kötü olamaz nasıl olsa" dediği fıkra... Onun için gidiş iyiye doğru olacak diye düşünüyorum.

► **Ömer Faruk Çolak:** 1980 öncesinde bizim kurumsal yapılanmamız vardı. O da Senato'yu Serdar hatırlarsın. O senatörlerin bir kısmı seçimle geliyordu, bir kısmı otomatik olarak senatör oluyordu. Böyle bir mekanizma bence önemli. Biraz önce Amerika'da Merkez Bankası Başkanı atanmasını söyledim; Senato'ya gidip onaylanması gerekir, uzlaşma gerekir, Uğur Bey de altını çizdi. Nitekim Biden, Trump'ın Merkez Bankası Başkanı Powell'ı yeniden önerdi. Umutla ilgili görüşlerimi geçen yıl birçok üniversitede verdiğim konferanslarda dile getirmiştim. İki nedenden dolayı; bir tanesi Gezi Eylemleri. Bana göre Türkiye için büyük bir umuttur, hala bunun biz olumlu etkilerini görüyoruz. Nitekim daha sonra yerel seçimlerde bu ortaya çıktı, hatta 2017 Anayasa oylamasında. Üniversiteleri gezdiğimde, konferans için gittiğimde pandemi öncesi bunu açık açık gördüm. Yani özgürlük meselesi siyasetin üstüne çıkmış durumda gençler arasında. Bu çok önemli bir olgu

ve hatta daha da ileri gidiyorum, Türkiye'de şu anda toplumun büyük bir kısmının mevcut siyasi yapılanmadan daha da önde olduğunu düşünüyorum. Hala %60'ı AB üyesi olmak istiyor. Bu çok önemli bir taban, o yüzden umut konusunda üçümüz de aynı noktada birleştik, bu iyi bir şey. Bu iyi bir şey diyorum çünkü önümüzdeki dönemde kurun iyileşmesi için de umutlu olmamız gerekiyor.

► **Serdar Sayan:** Abraham Lincoln'un lafını hatırlatayım ben de son olarak. Benim çok sevdiğim, eskiden beri defalarca doğruluğunu da gözlemlediğim ama doğruluğuna hiçbir zaman son dönemdeki kadar güçlü biçimde tanık olmadığım bir laftır bu: "İnsanların tümünü bir süreliğine ya da bir kısmını sonsuza kadar kandırabilirsiniz ama insanların tümünü sonsuza kadar kandıramazsınız" diyor Lincoln. Dolayısıyla bir noktada herhalde bu toplum da görmüştür diye düşünüyorum, istikrar beklerken tam tersine bir istikrarsızlık kaynağını besler hale geldiğimizi. Dolayısıyla her şey daha iyi olacak bence. İyi de olsun zaten. Temennimiz o. 2022, 2020 ve 2021'den daha güzel bir yıl olsun bütün dünya için artık. Herkese mutlu yıllar.

Son Not

* Bu söyleşi 30 Aralık 2021, Perşembe günü gerçekleştirilmiştir